

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ

Теодозія БУДА

Copyright © 2015
УДК 331.526

Teodosiya Buda

IMPROVEMENT OF MECHANISM OF REGULATION OF YOUTH EMPLOYMENT

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах розвитку ринку праці України як питання, що потребує нагального вирішення, постає проблема зайнятості молоді, використання праці якої є важливою передумовою економічного розвитку країни. Особливо складна ситуація із зайнятістю молоді в агропромислових регіонах, що зумовлено демографічною ситуацією, погіршенням соціально-економічного розвитку зазначених територій, військовими діями на сході тощо.

Об'єктивна нагальність визначення головних чинників забезпечення використання найбільш перспективної частини людських ресурсів – молоді – в умовах становлення ринкового середовища в агропромисловому виробництві вимагає розробки дієвих важелів регулювання відповідного сегменту ринку праці.

Питанням регулювання зайнятості населення присвячено праці вітчизняних науковців С. Бандурт, Д. Богині, В. Брича, О. Грішнєвої, В. Гриньової, Б. Данилишина, М. Долішнього, С. Дорогунцова, Н. Єсинової, Т. Заяць, С. Злупка, Є. Качана, А. Колота, Е. Лібанової, Н. Лук'янченко, В. Мандибури, О. Мартякової, М. Масхми, О. Новікової, В. Онікієнка, О. Палій, І. Петрової, В. Петюха, С. Пирожкова, В. Савченка, В. Скуратівського, Л. Чернюк та ін. Вагомий внесок у дослідження зазначеної проблематики здійснили вчені близького зарубіжжя: Л. Абалкін, Б. Генкін, С. Дятлов, В. Іноземцев, В. Клочков, Р. Колосова, Н. Литвинова, Г. Лукін, В. Марцинкевич, С. Струмлінін, Т. Чижова.

Незважаючи на велику кількість робіт як зарубіжних, так і вітчизняних учених із досліджуваної проблематики, відзначимо, що питання опрацювання оптимального механізму

регулювання зайнятості населення агропромислових регіонів в умовах сучасної трансформації економіки України потребує подальшого системного дослідження, що, власне і здійснено нами в останні роки [див. 1–6].

Мета даної наукової розвідки полягає в узагальненні теоретико-методологічного матеріалу попередніх напрацювань автора в напрямку рефлексивного осмислення статистики та динаміки регулювання трудової зайнятості населення, а її головне **завдання** – окреслити умови, способи і засоби вдосконалення механізму регулювання зайнятості молоді в сучасних складних соціально-економічних обставинах суспільного розвитку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичні засади регулювання зайнятості у системі державної економічної політики базуються на дослідженні двох взаємопов'язаних сфер – соціальної та економічної. Вочевидь найважливішим критерієм соціальної орієнтованості економіки є ставлення до зайнятості, котра має розглядатись як невід'ємна частина комплексної соціальної політики. При цьому мають ураховуватись такі соціальні аспекти зайнятості: неподільний зв'язок зайнятості з найважливішим конституційним правом людини – правом на працю; визначальна роль зайнятості у формуванні рівня життя і гідних умов існування; формування нової мотивації високоефективної праці як основи зростання добробуту кожного і суспільства в цілому; саме трудова діяльність перетворює людину, розкриває і примножує її професійні можливості, стимулює розвиток особистості.

У результаті аналізу напрямків дослідження соціально-економічних процесів (лібераль-

ного, консервативного, соціал-демократичного, марксистського) визначено відмінності між класичними і радикальними теоріями ринку праці. З авторської позиції *ринку праці молоді* – це складна система економічних відносин щодо узгодження інтересів роботодавців і найманої робочої сили в конкретному вимірі економіки з урахуванням його територіально-галузевої і демографічної специфіки. Виокремлення цільового сегменту регулювання – *молоді* – уможливило предметну характеристику якості її життєдіяльності за такими ознаками: форми організації робочого часу, статус зайнятості, характер організації робочих місць і робочого часу, стабільність трудової діяльності, форми правового регулювання. У рефлексивному підсумку вивчення напрямів і механізму державного регулювання зайнятості населення, особливостей первинного і вторинного ринків праці розроблено *класифікацію заходів такого регулювання (рис. 1)*.

Теоретико-емпіричне дослідження особливостей регулювання зайнятості на регіональному рівні показало, що в регіонах, де переважають жінки, люди похилого віку, особи з високим рівнем освіти, рівень безробіття є невисоким, але швидкозростаючим; у регіонах, де серед безробітних висока частка чоловіків, *молоді* та осіб із низьким рівнем освіти, рівень безробіття є високим, але зростає даний показник повільніше, ніж у середньому по країні.

Причому проблеми безробіття найбільше загострились в західних агропромислових регіонах, де має місце високий природний приріст населення і де на ринок праці постійно виходить значна кількість молоді у ситуації скорочення кількості робочих місць.

Загалом в умовах ринкової економіки забезпечення зайнятості молоді постає однією з головних передумов перспективного розвитку регіонів, стійкого стану регіональних господарських комплексів на внутрішньому і зовнішньому ринках. Звідси висновуємо, що завдання забезпечення зайнятості молоді в агропромислових регіонах має розглядатись як найголовніша передумова виходу цього сектора країни з кризи, оскільки людський капітал – це одна з базових складових капіталу агропромислового комплексу. При цьому як чинники, що впливають на розвиток зайнятості молоді через роботу особистих селянських господарств, діють такі: вдосконалення законодавства, спеціалізація виробництва, коопе-

рація та інтеграція з сільськогосподарськими підприємствами, формування інфраструктури ринку, соціальний розвиток регіонів, технічне і технологічне забезпечення, механізм державної підтримки, розвиток консультативного забезпечення молоді.

На основі дослідження зарубіжного досвіду регулювання зайнятості молоді в рамках національних систем регулювання зайнятості (ліберального, консервативного, соціал-демократичного типів організаційного ладу) встановлено, що в державах загального добробуту молодь розглядається як цінний капітал, котрий забезпечує країні майбутнє. Особливий напрям політики зайнятості тут становлять такі заходи: 1) професійна освіта молоді; 2) активне сприяння зайнятості молодих працівників; 3) заходи щодо працевлаштування молоді, яка не має професійної підготовки. Важливо, що в країнах з розвинутою ринковою економікою основна маса самозайнятих зосереджена у галузях сільського господарства, що підтверджує висновок про особливе значення особистих селянських господарств у забезпеченні зайнятості в агропромислових регіонах. Але найголовніше те, що навіть в умовах розвинутих інституційних складових економіки державна координація процесів регулювання ринку праці, стимулювання аграрного виробництва та розвитку сільських територій є обов'язковою.

В цілому, починаючи з 2001 року, спостерігається тенденція до зростання сфери найманої праці, однак показники структури зайнятості за статусами значно відрізняються залежно від місця проживання, що є наслідком надзвичайно низького рівня організації сільськогосподарського виробництва в Україні, переважання дрібних особистих селянських господарств, маломеханізованої праці сільських мешканців і соціальної незахищеності працівників на селі. Як свідчать результати аналізу структури зайнятого населення за місцем проживання та професійними групами, 55% зайнятого населення агропромислових регіонів – це працівники найпростіших професій, тобто некваліфікована робоча сила. Одночасно сільське населення скоріше знаходить роботу або найчастіше приступає до роботи в особистому селянському господарстві, забезпечуючи себе засобами для існування. Тому рівень безробіття сільського населення є нижчим за рівень безробіття міського. Загрозою є ситуація з безробіттям молоді, яка

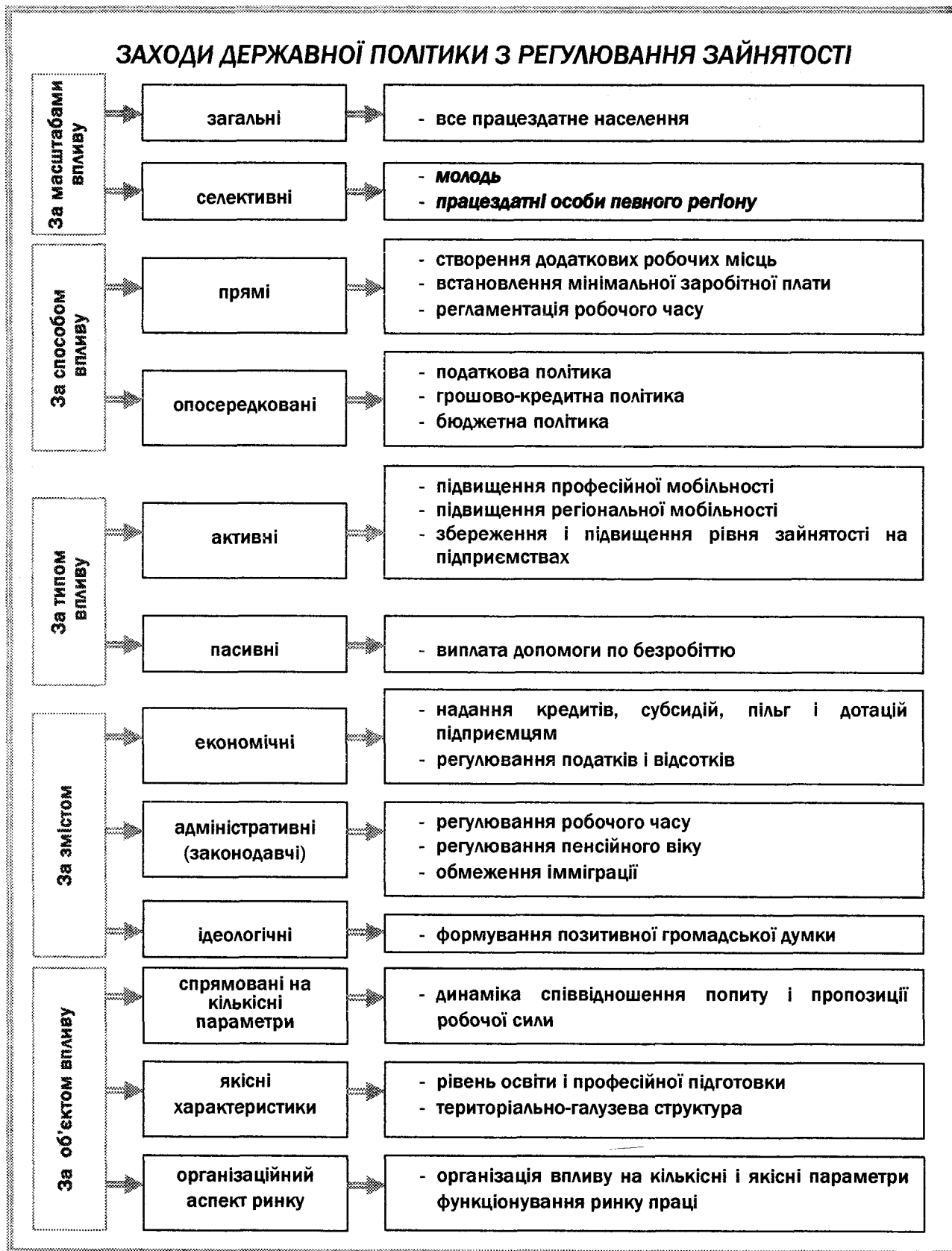

Рис. 1.

Класифікація заходів регулювання зайнятості населення

закінчила навчання у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах (17,4% загальної кількості безробітних).

Емпірично доведено, що трудова активність молоді тісно пов'язана з отриманням загальної й передусім професійної освіти. Водночас, порівняно з іншими економічно розвиненими країнами, молодь України менше задіяна у суспільному виробництві через довготривалість отримання освіти та нерозповсюдженість серед юні практики поєднання навчання з роботою. При цьому сільська молодь іноді змушена розв'язувати досить складні проблеми ще задовго до вступу до навчальних закладів: набуття навіть середньої освіти часто ускладнюється входженням підлітків у трудову діяльність з метою підтримки матеріального рівня сім'ї, віддаленістю населених пунктів у сільській місцевості від середніх шкіл, проблемним полем сільської школи і т. ін.

Головну причину безробіття сільської молоді становлять економічні чинники, пов'язані з різким падінням обсягів сільськогосподарського виробництва, повільністю впровадження ринкових перетворень у сільській місцевості та диверсифікації економіки села. Крім того, реформаційні процеси у сільському господарстві, недостатність інвестицій у розвиток агропромислового виробництва, поширення дрібного присадибного виробництва сільськогосподарської продукції знаходять відображення й у значній диференціації доходів та витрат домогосподарств у міських і сільських поселеннях на користь перших. Результати аналізу свідчать також про збереження значного рівня натуралізації сільських домогосподарств: надходження від особистого підсобного господарства складають 14,9% грошових доходів та 25,9% сукупних ресурсів домогосподарств у сільській місцевості, що природно зменшує діапазон можливостей зайнятості молоді. До того ж украй низький рівень розвитку соціальної інфраструктури села створює реальні передумови для погіршення соціально-демографічної ситуації у сільській місцевості. Внаслідок дії двох складових руху населення – природного та механічного – проблема зайнятості молоді агропромислових регіонів ускладнюється нестачею працездатної і кваліфікованої робочої сили.

У цій невтішній ситуації із працевлаштуванням працездатного населення в Україні особливого значення у розвитку зайнятості молоді агропромислових регіонів має *створення*

правових засад розвитку системи самозайнятості, враховуючи значення особистих селянських господарств, забезпечення підтримки підприємницької ініціативи безробітних громадян (скажімо, створення кооперативів, агрофірм, міні-ферм тощо). До прикладу, для широкого уможливлення зайнятості молоді в агропромислових регіонах нагальною є розробка *механізму* надання непрямої державної підтримки постачальникам молока і м'яса, проголошена Законом України "Про внесення змін в деякі Закони України відносно попередження негативних наслідків світової фінансової кризи на розвиток агропромислового комплексу" (№ 922 від 04.03.2009 р.), який ґрунтується на відомих "деталях" загальносуспільного господарського механізму: управління, планування, економічна доцільність, економічні стимули, котрі використовуються у практиці господарювання підприємств агропромислової сфери; організаційна побудова господарських органів, методи і стиль їх роботи, форми участі трудових колективів в управлінні виробництвом, правові аспекти вирішення питань розвитку сільського господарства, всього агропромислового комплексу.

Інший приклад. *Економічний механізм формування АПК* як єдиний об'єкт управління, реалізація якого забезпечує підґрунтя трудової зайнятості молоді агропромислових регіонів, в найкращому варіанті його професійного зреалізування охоплює такі складники: досягнення високих кінцевих результатів; скорочення витрат всіх видів ресурсів на одиницю продукції; забезпечення збалансованого і пропорційного розвитку і безперерйного функціонування всіх ланок комплексу – від виробництва сільськогосподарської продукції до її реалізації споживачам, а його центральну ланку індикативне планування, оскільки у складі агропромислового комплексу інтегровані різноманітні галузі народного господарства, кожна з яких має технічні, технологічні та організаційні особливості, певні галузеві інтереси, істотні відмінності у професійному складі та рівні кваліфікації кадрів.

У будь-якому разі тільки аналогічне за методологією спільнодіяльнісного уможливлення поєднання різних сегментів і складників соціально-економічної поведінки, типів і видів фахової високопродуктивної мислєдіяльності, способів, форм і засобів компетентного адміністрування здатне науково сконструювати, а головне – практично налагодити розвиткове

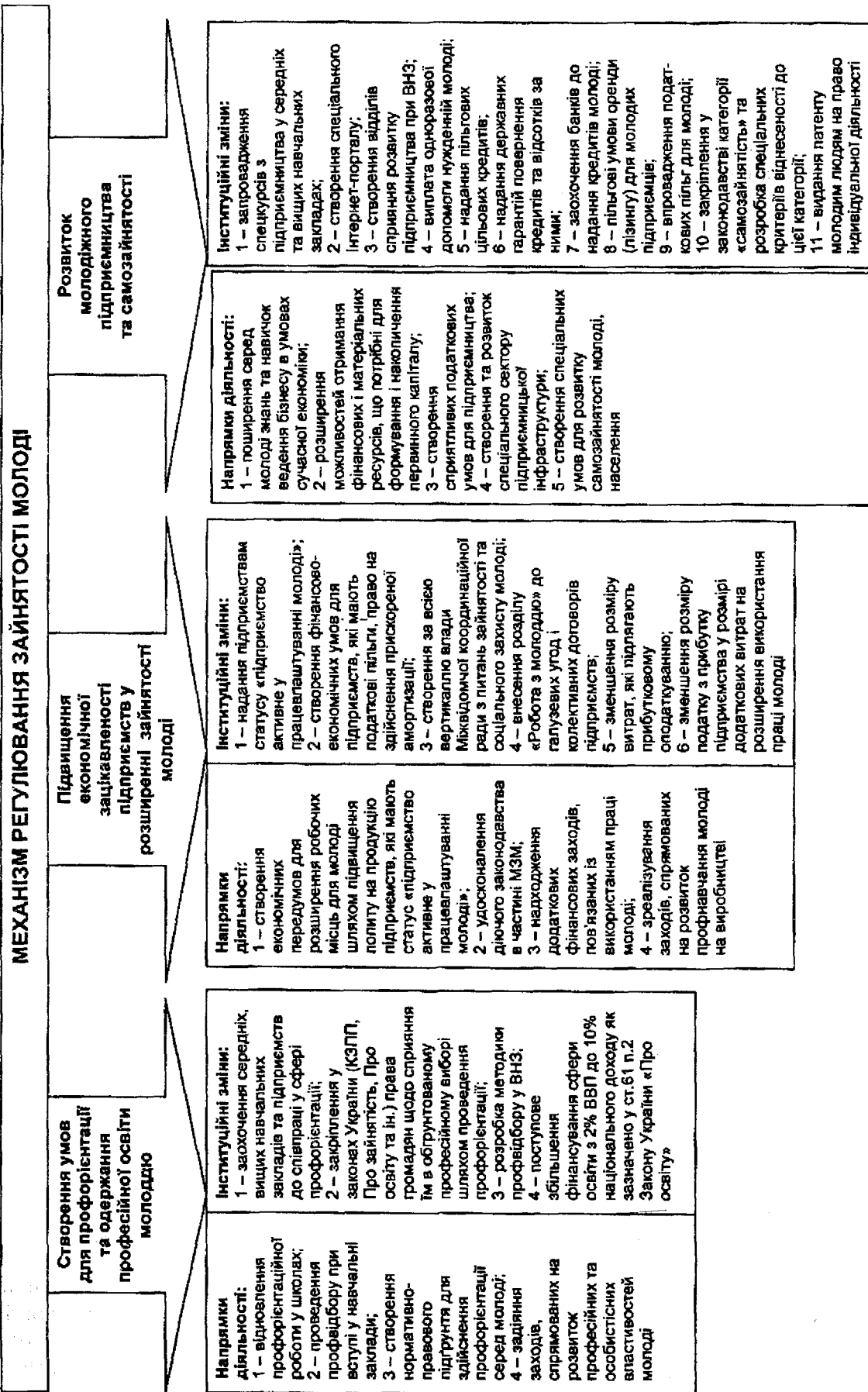

Рис. 2.
Структурно-логічна схема механізму регулювання зайнятості молоді

функціонування механізму регулювання суспільно корисної зайнятості молоді. Результатом здійсненого нами чітко упредметненого дослідження стала побудова *структурно-логічної схеми* такого механізму (*рис. 2*), що має кілька переваг, адже у взаємодоповненні охоплює: а) ситуаційний (створення умов і можливостей), мотиваційний (підвищення економічної зацікавленості) і діяльнісний (розвиток і зреалізування задуманого) компонентів повноцінного трудового задіяння молоді у сферу суспільного виробництва; б) напрямки бажаної діяльності та потрібні інституційні зміни до кожного компонента чи складника регулювання зайнятості юні; в) вказує на низку умов і фіксує найнеобхідніші засоби соціально-економічної політики та державного адміністрування, котрі у складній системній зорганізованості спроможні поетапно вирішити наявні проблемні завдання продуктивної професійної зайнятості української молоді.

ВИСНОВКИ

1. Суспільно корисна зайнятість населення – предмет постійної уваги дієвої державної соціальної політики у згармонюванні її основних форм (організація робочого часу, статус зайнятості, характер організації робочих місць та робочого часу, стабільність трудової діяльності, правове регулювання профорієнтації і працевлаштування) і заходів (професійне навчання, тренінги особистісного зростання і професійної майстерності, створення молодіжних підприємств тощо). Саме вона становить базову передумову перспективного розвитку регіонів, у тому числі й агропромислових.

2. До набору чинників, які впливають на розвиток зайнятості молоді через діяльність особистих селянських господарств, належать такі: вдосконалення законодавства, спеціалізація виробництва, кооперація та інтеграція з сільськогосподарськими підприємствами, формування інфраструктури ринку, соціальний розвиток регіонів, технічне та технологічне забезпечення, механізм державної підтримки, розвиток консультаційного забезпечення, становлення молоді людини як громадянськи відповідальної особистості [див. 7]. І це статистично і практично підтверджують країни з високим загальним добробутом населення, уряд і громадянське суспільство яких реально забезпечують: а) якісну професійну освіту молоді, б) повну або майже повну зайнятість

молодих працівників за фахом, в) працевлаштування тієї юні, котра не має професійної підготовки, г) належні умови праці та її відповідну гідну оплату.

3. Механізм регулювання зайнятості молоді – це сукупність взаємоузгоджених умов, методів, форм, засобів та інструментів організації, керівництва та управління, практична реалізація яких забезпечує працевлаштування молодих працівників або за отриманим фахом, або за усвідомленим їхнім бажанням. Запропонована нами структурно-логічна схема дії такого механізму, охоплюючи ситуаційний, мотиваційний і вчинково-діяльний компоненти і напрямки діяльності та інституційні зміни до кожного з них, є не лише науково евристичною, а й оргтехнологічно досконалою.

1. Буда Т.Й. Працевлаштування випускників вищих навчальних закладів як спосіб забезпечення ефективної зайнятості молоді / Т.Й. Буда // Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. – 2009. – Випуск 18. – С. 73–76.

2. Буда Т.Й. Регулювання зайнятості молоді агропромислового регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.00.07 “Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика” / Теодозія Йосипівна Буда. – Донецьк, 2010. – 24 с.

3. Буда Т.Й. Регулювання зайнятості молоді: Європейський досвід / Т.Й. Буда // Проблемы и перспективы сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ: сб. науч. тр. – Донецк: ДонНУ, 2009. – Т.2. – С. 814–818.

4. Буда Т.Й. Регулювання зайнятості молоді як соціально-економічна проблема / Теодозія Буда // Психологія і суспільство. – 2009. – №3. – С. 129–134.

5. Буда Т.Й. Регулювання молодіжного ринку праці в контексті євроінтеграційної стратегії держави / Т.Й. Буда // Бізнес-навігатор: науково-виробничий журнал. – Херсон: Міжнародний університет бізнесу і права, 2009. – № 16. – С. 130–136.

6. Буда Т.Й. Соціальна робота у сфері зайнятості: державні пріоритети / Теодозія Буда // Психологія і суспільство. – 2014. – №4. – С. 144–152.

7. Фурман О.Є. Громадянська відповідальність особистості як предмет психологічного дослідження / Оксана Фурман // Психологія і суспільство. – 2015. – №1. – С. 65–91.

REFERENCES

1. Buda T.J. Pracevlashtuvannja vypusknikiv vyschih navchal'nyh zakladiv jak sposib zabezpechennja efektyvnoyi zajnjatosti molodi / T.J. Buda // Regional'ni aspekty rozvytku produktyvnyh syl Ukraini. – 2009. – Vypusk 18. – S. 73–76.

2. Buda T.J. Reguliuvannja zajnjatosti molodi agropromyslovogo regionu: avtoref. dys. na zdobuttja nauk.